

OPEN STANDAARDEN

**Een korte lijst voor het beproeven van het 'comply-or-explain and
commit' principe**

OPEN STANDAARDEN

Een korte lijst voor het beproeven van het 'comply-or-explain and commit' principe

Piet Hein Minneché en Lucas Korsten

8 februari 2008

status Concept

versie 1.0

interne toets René van den Assem

Verdonck, Klooster & Associates B.V.

Op dit werk is een Creative Commons licentie van toepassing. De gebruiker mag het werk kopiëren, verspreiden, tonen en op- en uitvoeren alsmede afgeleide werken maken, onder de volgende voorwaarden:

Naamsvermelding. De gebruiker dient bij het werk de door de maker of de licentiegever aangegeven naam te vermelden.

Gelijk delen. Indien de gebruiker het werk bewerkt kan het daaruit ontstane werk uitsluitend krachtens dezelfde licentie als de onderhavige licentie worden verspreid.

Voor verdere voorwaarden zie <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.5/nl/>.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Aanleiding	1
1.2	Doel van dit document	1
1.3	Doelgroep	1
1.4	Aanpak	1
1.5	Afbakening en scope	2
1.6	Leeswijzer	2
2	Uitgangspunten en criteria voor selectie standaarden	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Uitgangspunten	3
2.3	Criteria voor de selectie van standaarden	4
2.4	Specifieke criteria voor een lijst voor de korte termijn	6
3	Lijst met geselecteerde standaarden voor de korte termijn	7
3.1	Inleiding	7
3.2	Standaarden voor overheidswebsites en toegankelijkheid	7
3.3	Standaard voor IT-beveiliging	8
3.4	Standaard voor de uitwisseling van reviseerbare documenten	8
4	Standaarden ter overweging: voorgeselecteerde standaarden voor opname in de basislijst	10
4.1	Inleiding	10
4.2	Standaarden voor de lange termijn archivering van documenten	10
4.3	Standaarden voor de logistiek van elektronische berichtuitwisseling	11
4.4	Standaarden voor Geo informatie infrastructuren (GII)	11
4.5	Standaarden voor gegevensuitwisseling door gemeenten	12

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De staatssecretaris van Economische Zaken heeft op maandag 17 september 2007 het actieplan over open standaarden en open source software ('Nederland open in verbinding') aan de Tweede Kamer gestuurd. Doel van het actieplan is om de informatievoorziening toegankelijker te maken, minder afhankelijk van ICT-leveranciers te zijn en ervoor te zorgen dat innovatie meer kans krijgt. Op 12 december 2007 heeft de Tweede Kamer ingestemd met het actieplan.

In het bovengenoemde actieplan staat het 'comply-or-explain and commit' centraal. Ter uitvoering van het actieplan heeft de staatssecretaris aan het Forum Standaardisatie verzocht om in januari 2008 een eerste versie van een lijst met open standaarden gereed te hebben. Verdonck, Klooster & Associates (VKA) heeft uiteindelijk de opdracht gekregen een dergelijke lijst voor de korte termijn op te stellen (fase 1) alsmede een plan van aanpak voor een tweede fase waarin de lijst uitgebreid wordt en de reguliere beheerprocessen rondom die lijst worden ontworpen en beproefd. Deze tweede fase maakt geen onderdeel uit van dit onderzoek en/of van deze rapportage.

1.2 Doel van dit document

Dit document beschrijft de lijst voor de korte termijn, alsmede de criteria en afwegingen die gehanteerd zijn om te komen tot die lijst. Het doel van deze lijst is te komen tot een bruikbare checklist voor de uitvoering van het principe 'comply-or-explain and commit'. Daarnaast dient de lijst dient als vertrekpunt voor het ontwikkelen van een langere toekomstige lijst met open standaarden.

1.3 Doelgroep

De doelgroep van dit document zijn alle personen die zijn geïnteresseerd in de achtergronden bij de lijst van (voor)geselecteerde standaarden voor de eerste fase. Naar verwachting betreft dat in eerste instantie het bureau Forum Standaardisatie, het Forum en College Standaardisatie, alsmede het ministerie van EZ en het programmabureau Nederland Open in Verbinding (NOiV).

1.4 Aanpak

Tijdens het proces om te komen tot een lijst voor de korte termijn hebben meerdere gesprekken met het Ministerie van Economische Zaken plaatsgevonden. Het hoofddoel dat voor deze lijst werd geïdentificeerd, was om meer inzicht te verkrijgen in het 'comply-or-explain and commit' mechanisme. Op verzoek van de opdrachtgever is het model dat in Denemarken gehanteerd wordt voor het opstellen van een lijst met standaarden nader onderzocht. Mede daarom is een bezoek gebracht aan Denemarken waar inzicht is verworven in de wijze waarop het Deense model is ontstaan. De Deense aanpak en daarmee de keuze voor bepaalde standaarden is voor een groot deel gestoeld op pragmatisme. De uitwerking hiervan en de relevantie voor de Nederlandse situatie komt in hoofdstuk twee verder aan de orde.

Naast de genoemde gesprekken is op 13 december 2007 een workshop gehouden met belanghebbenden. Tijdens de workshop zijn de criteria om te komen tot een lijst met standaarden besproken. In de workshop is de bruikbaarheid van het Deense model en de daarin gehanteerde

classificatie getoetst met oog op de bruikbaarheid voor de Nederlandse situatie. Daarbij is getracht op basis van zeven aandachtsgebieden (uit het Deense model) een aantal standaarden te identificeren die in aanmerking komen voor een de lijst voor de korte termijn. Het verslag van de workshop is terug te vinden in bijlage A.

1.5 Afbakening en scope

Dit document gaat enkel in op de lijst voor de korte termijn. Daarbij worden geen definitieve keuzes gemaakt, noch afgesloten, die voor een lijst voor de lange termijn van invloed zijn. Wel wordt een aantal keer een doorkijk gegeven naar de lijst voor de lange termijn. Het gaat dan vooral om overwegingen die later op die lijst van invloed zullen zijn.

Als uitgangspunt van dit document wordt het actieplan 'Nederland open in verbinding' gehanteerd. In dit rapport wordt gebruik gemaakt van de definitie van open standaarden zoals die gehanteerd wordt in het actieplan. Daarnaast wordt, voor de keuze van standaarden, uitgegaan van het model dat in Denemarken gehanteerd wordt voor het verplicht gebruik van een aantal standaarden.

1.6 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk twee wordt ingegaan op de uitgangspunten en criteria die gehanteerd zijn bij het opstellen van de basislijst. Hoofdstuk drie bevat de basislijst met standaarden, weergegeven per werkgebied. In hoofdstuk vier worden nog drie extra werkgebieden beschreven met de daarbij relevante standaarden. Dit zijn standaarden waarvan het voornemen is ze op te nemen in de basislijst, maar waarvoor meer afstemming nodig is met partijen die betrokken zijn bij de implementatie van deze standaarden over het organisatorische werkingsgebied, het toepassingsgebied en/of de exacte aanduiding van het complex van gebruikte (deel)standaarden. Tot slot zijn in de bijlagen een verslag van de workshop opgenomen en een weergave van de lijst met standaarden die gehanteerd kan worden voor verspreiding aan meerdere partijen.

2 Uitgangspunten en criteria voor selectie standaarden

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitgangspunten en criteria weergegeven die gehanteerd zijn bij het opstellen van de basislijst met standaarden voor de korte termijn. Daarbij wordt in paragraaf 2.4 expliciet aandacht besteed aan het feit dat deze lijst van toepassing is voor de korte termijn én de gevolgen daarvan. Met name dit laatste punt weegt zwaar mee in het beperken van het aantal standaarden dat gekozen is voor deze lijst concept basislijst.

2.2 Uitgangspunten

Bij het opstellen van de lijst zijn onderstaande uitgangspunten gehanteerd.

2.2.1 Actieplan Nederland open in verbinding

Als uitgangspunten voor het opstellen van een lijst voor de korte termijn worden de doelstellingen van het actieplan 'Nederland open in verbinding' ten aanzien van open standaarden gehanteerd. Deze zijn van toepassing op de rijksoverheid, de lagere overheden en de (semi-)publieke sector en luiden als volgt:

1. Vergroten van de interoperabiliteit tussen en met de verschillende bouwstenen en vormen van dienstverlening van de eOverheid door versnelling aan te brengen in het gebruik van open standaarden;
2. Verminderen van de afhankelijkheid van leveranciers bij het gebruik van ICT door versnelde inzet van open standaarden en open source software.

2.2.2 Een lijst voor de korte termijn

Daarnaast is aangegeven door de opdrachtgever dat de lijst voor gebruik op de korte termijn geschikt is. Het is de bedoeling de lijst daarna te vervangen door een lijst voor de langere termijn. Het proces om tot 'de definitieve lijst' te komen moet nog worden vastgesteld. Dit zal in fase twee van het onderzoek plaatsvinden. Deze lijst voor de korte termijn mag dan ook zeker niet als definitief gezien worden, maar eerder als middel voor het verkrijgen van inzicht in de toepasbaarheid van een lijst en tegelijkertijd om het comply-or-explain and commit principe te toetsen.

2.2.3 Het Deense model

In het Deense model zijn twee verschillende lijsten met standaarden te onderscheiden. De eerste lijst¹, de zogenaamde OIO-catalogus, is vergelijkbaar met de Nederlandse Canos. De lijst bevat een overzicht van een groot aantal open standaarden, maar bevat geen verplichte standaarden. Deze lijst is, ook volgens de Denen, niet geschikt als basis voor een lijst met verplichte standaarden. Hij bevat te veel standaarden en de impact van het verplicht stellen van de afzonderlijke standaarden is niet te overzien.

Daarom werken de Denen daarnaast met een lijst van zeven werkgebieden waarbinnen een beperkt aantal standaarden of sets van standaarden zijn aangewezen. Deze werkgebieden zijn:

¹ Zie voor een Engelse beschrijving [Hhttp://standaard.oio.dk/English/H](http://standaard.oio.dk/English/H)

1. Standaarden voor data-uitwisseling tussen instanties
2. Standaarden voor bewerking en beheer van elektronische bestanden en documenten
3. Standaarden voor elektronische verwerving (e-procurement)
4. Standaarden voor digitale handtekeningen
5. Standaarden voor overheidswebsites en toegankelijkheid
6. Standaarden voor IT beveiliging
7. Standaarden voor de uitwisseling van documenten

Er is momenteel geen relatie tussen de OIO-catalogus en de korte lijst met werkgebieden. Wel wordt momenteel in Denemarken nagedacht over de inrichting van een proces dat het mogelijk moet maken om standaarden van de uitgebreide lijst te promoveren tot standaarden die in de verplichte lijst opgenomen kunnen worden. Naar verwachting moet dat proces halverwege dit jaar verdere vorm krijgen².

De standaarden binnen de werkgebieden zijn geselecteerd op basis van hun relevantie voor specifieke Deense e-overheid projecten. In een aantal gevallen betreft het sets van standaarden die nationaal gedefinieerd zijn, specifiek voor een bepaald project. Dit maakt de verplichte standaarden binnen de zeven gebieden lastig te transponeren naar de Nederlandse situatie. De keuze voor de inrichting van, de huidige status en de regie ten aanzien van de Deense voorzieningen komen niet overeen met de Nederlandse situatie³. Dit kwam ondermeer duidelijk naar voren tijdens de workshop. Als uitgangspunt is dus gekozen voor het hanteren van de werkgebieden die niet specifiek gelieerd zijn aan bestaande Deense e-overheid projecten (in het geval van beveiliging en de uitwisseling van documenten) of werkgebieden waarbinnen bestaande overeenkomstige Nederlandse projecten te identificeren zijn (bijvoorbeeld overheidswebsites).

2.3 Criteria voor de selectie van standaarden

Bij de selectie van standaarden wordt uitgegaan van een aantal criteria die een nadere uitwerking geven van de uitgangspunten. Deze worden hieronder beschreven.

2.3.1 Openheid

Bij het opstellen van deze basislijst is gekozen voor open standaarden. Open standaarden voldoen aan de volgende criteria⁴:

- De standaard is goedgekeurd en zal worden gehandhaafd door een non-profit organisatie, en de lopende ontwikkeling gebeurt op basis van een open besluitvormingsprocedure die toegankelijk is voor alle belanghebbende partijen (consensus of meerderheidsbeschikking enz.);
- De standaard is gepubliceerd en over het specificatiedocument van de standaard kan vrijelijk worden beschikt of het is te verkrijgen tegen een nominale bijdrage. Het moet voor een ieder mogelijk zijn om het te kopiëren, beschikbaar te stellen en te gebruiken om niet of tegen een nominale prijs;

² Het onderzoek naar de vormgeving van dit proces lijkt op het onderzoek dat ook in Nederland in de tweede fase uitgevoerd zal worden.

³ Hierbij komt dat in de Deense noch in de Nederlandse e-overheidsvoorzieningen altijd gebruik wordt gemaakt van open standaarden.

⁴ Zoals ook gehanteerd in het actieplan 'Nederland open in verbinding'

- Het intellectuele eigendom – m.b.t. mogelijk aanwezige patenten – van (delen) van de standaard is onherroepelijk ter beschikking gesteld op een “royalty-free” basis;
- Er zijn geen beperkingen omtrent het hergebruik van de standaard.

In aanvulling op deze definitie hanteert het Kabinet in de uitwerking van het actieplan tevens de volgende twee specificaties:

- Open Specificatie: een open specificatie is een specificatie die is gepubliceerd en over het document van deze specificatie kan vrijelijk worden beschikt. Of het is te verkrijgen tegen een nominale bijdrage. Het moet voor een ieder mogelijk zijn op het te kopiëren, beschikbaar te stellen en te gebruiken ‘om niet’ of tegen een nominale prijs.
- Vrije Specificatie: een vrije specificatie is een open specificatie die vrij is van juridische beperkingen die het gebruik en verspreiding bemoeilijken. Het intellectuele eigendom – met betrekking tot mogelijk aanwezige patenten – van (delen van) de standaard is onherroepelijk ter beschikking gesteld aan iedereen op een ‘royalty free’ basis.

2.3.2 Public Business Value

In het Deense model wordt het begrip 'Public Business Value' als criterium gehanteerd. In dit rapport is er voor gekozen dit criterium over te nemen. Vrij vertaald komt het er op neer dat de keuze voor een standaard een bepaalde maatschappelijk toegevoegde waarde moet leveren. In het Deense model wordt Public Business Value vertaald naar 'bruikbaarheid' en 'potentieel'. Deze criteria worden verder voorlopig niet formeel uitgewerkt in het Deense model. Voor de Nederlandse selectie van standaarden wordt, mede op basis van de resultaten van de workshop, hieronder een beperkte verdere uitsplitsing van bruikbaarheid en potentieel gegeven. In fase twee van dit onderzoek zal deze, indien noodzakelijk, verder uitgediept worden.

Onder bruikbaarheid van een standaard wordt in deze fase in ieder geval verstaan dat aan de volgende eisen voldaan moet worden:

- Er moet draagvlak zijn voor de invoering van de open standaard. De invoering van uniforme standaarden heeft impact op een groot aantal verschillende partijen binnen de overheid. De keuze voor zo'n standaard zal dan ook goed afgestemd moeten zijn met die verschillende partijen;
- De standaard dient voldoende te worden ondersteund door de markt;
- Er dient reeds praktijkervaring te zijn opgedaan met de standaard.

Met potentieel wordt gerefereerd aan de toegevoegde waarde die de keuze voor een standaard heeft en het effect dat de keuze voor de standaard zal sorteren. Het selecteren van standaarden die reeds breed in de markt geaccepteerd zijn en feitelijk geen concurrentie kennen, heeft weinig zin tenzij er zwaarwegende overwegingen zoals leveranciersonafhankelijkheid en interoperabiliteit zijn.

Hiermee ontstaat – voor de lijst die op de korte termijn is gericht – een spanning tussen bruikbaarheid en potentieel. Er moet immers gekozen worden voor standaarden die aan de ene kant goed te implementeren zijn en die kunnen rekenen op draagvlak, terwijl aan de andere kant de keuze moet vallen op een standaard die effect sorteert en dus nog niet overal wordt gebruikt. Dit is niet in tegenspraak met elkaar maar limiteert wel het aantal standaarden dat in aanmerking komt.

2.4 Specifieke criteria voor een lijst voor de korte termijn

Naast bovenstaande uitgangspunten en criteria is er een aantal overige criteria die specifiek van toepassing zijn omdat het gaat om een lijst voor de korte termijn. De standaarden op de lijst dienen het mogelijk te maken het copy-or-explain and commit principe te toetsen. Dit stelt de volgende voorwaarden aan een standaard:

- De keuze voor een standaard moet op korte termijn een effect sorteren. Het hierboven beschreven criterium 'impact' moet dus op korte termijn verwezenlijkt kunnen worden. Dat wil zeggen dat standaarden die pas op lange termijn daadwerkelijk ingevoerd kunnen worden, afvallen voor de basislijst.
- Het effect van de keuze voor een standaard moet op korte termijn toetsbaar zijn.

Deze eisen limiteren het aantal standaarden voor een basislijst, zeker als men ook het criterium draagvlak hierbij mee laat wegen. In de korte termijn waarvoor deze lijst opgesteld wordt, is het voor veel specifieke aandachtsgebieden (generiek, maar zeker sectoraal) onmogelijk om de betrokken partijen rond de tafel te krijgen, laat staan dat het mogelijk is om in die korte tijd consensus te bereiken over het hanteren van een standaard. Dergelijke processen moeten wel op korte termijn opgestart worden om te komen tot een lijst voor de lange termijn, maar zijn, gelet op het doel van deze lijst – het toetsen van het copy-or-explain and commit principe – niet van toepassing. Draagvlak voor de in hoofdstuk drie beschreven standaarden is tijdens de workshop getoetst.

3 Lijst met geselecteerde standaarden voor de korte termijn

3.1 Inleiding

Zoals eerder gezegd is bij deze lijst met standaarden directe aansluiting gezocht bij het Deense model. In dat model is ervoor gekozen om een aantal toepassingsgebied te kiezen waarbinnen standaarden gedefinieerd zijn. Dit concept biedt het voordeel dat het toepassingsgebied van de standaard duidelijk is. De hierna genoemde toepassingsgebieden zijn niet limiterend van aard. Het is zeer aannemelijk dat in de lijst voor de lange termijn (fase twee) het aantal gebieden toeneemt, gepreciseerd worden of dat nieuwe gebieden worden geïntroduceerd.

Per gebied zijn een korte omschrijving van het gebied en één of meerdere standaarden aangegeven. Per standaard zijn vervolgens het toepassingsgebied en het organisatorische werkingsgebied aangegeven waarbinnen de standaard gehanteerd moet worden. In bijlage B is per standaard nog verdere specifieke informatie, zoals gegevens over de vindplaats van verdere informatie, opgenomen.

3.2 Standaarden voor overheidswebsites en toegankelijkheid

Overheidswebsites dienen toegankelijk te zijn voor alle burgers en organisaties in Nederland. Door het gebruik van standaarden is het mogelijk om sites zoveel mogelijk toekomstvast te maken en voor zoveel mogelijk verschillende platformen beschikbaar te stellen. Binnen Nederland is dit vastgelegd in de Webrichtlijnen. In de webrichtlijnen worden duurzaamheid en toegankelijkheid geborgd door middel van een gelaagde bouwwijze, strikte scheiding van vorm en inhoud, geen afhankelijkheid van 'optionele technologie' en correcte toepassing van open webstandaarden. De Webrichtlijnen is een verzameling van onderliggende standaarden. In de opgeleverde lijst met standaarden worden deze onderliggende standaarden gerefereerd.

3.2.1 Standaarden

Binnen dit toepassingsgebied worden standaarden in de lijst opgenomen zoals vastgelegd in de webrichtlijnen, zie <http://www.webrichtlijnen.nl/richtlijnen/>. Deze richtlijnen worden beheerd door het programma 'Overheid heeft antwoord' van de stichting ICTU. Ter toetsing van de richtlijnen is het 'Normdocument Webrichtlijnen voor Waarmerk drempelvrij.nl', Versie 1.0, 20 juli 2007⁵ beschikbaar. Dit document wordt beheerd door de Stichting Waarmerk drempelvrij.nl.

3.2.2 Toepassingsgebied

Deze standaarden gelden voor alle overheidswebsites (mede bestemd voor burgers). Daarbij wordt aangetekend dat de standaarden gezien moeten worden in de context van de webrichtlijnen.

3.2.3 Organisatorisch werkingsgebied

Op basis van het Besluit Kwaliteit Rijksoverheidwebsites zijn organisaties die onderdeel zijn van de rijksoverheid vanaf 1 september 2006 verplicht ervoor te zorgen dat alle nieuwe websites voldoen aan de Webrichtlijnen. Reeds bestaande rijksoverheidwebsites moeten uiterlijk 31 december 2010

⁵ Zie <http://www.drempelvrij.nl/webrichtlijnen/>

aan de Webrichtlijnen voldoen. Gemeenten en provincies moeten in 2010 aan de verplichting voldoen.

3.3 Standaard voor IT-beveiliging

Informatiebeveiliging binnen de overheid kan worden versterkt door het hanteren van één norm. De ISO normen 27001 en 27002 bieden hiervoor internationaal gehanteerde richtlijnen.

3.3.1 Standaard

De volgende standaarden worden binnen dit werkgebied opgenomen:

- NEN-ISO/IEC 27001:2005 nl: De norm is een specificatie van managementsystemen van informatiebeveiliging. Het beschrijft een model dat ingevuld kan worden met de elementen uit de ISO27002.
- NEN-ISO/IEC 27002:2007 nl: Deze norm is gebaseerd op de 17799 standaard en wordt omschreven als een set van 'best practices' in informatiebeveiliging waaruit gekozen kan worden bij de implementatie van een beveiligingsstrategie.

Het beheer van deze standaarden is bij de NEN belegd.

3.3.2 Toepassingsgebied

Het toepassingsgebied van deze norm is de informatiebeveiliging.

3.3.3 Organisatorisch werkingsgebied

Deze standaard geldt voor alle overheidsorganisaties.

3.4 Standaard voor de uitwisseling van reviseerbare documenten

Het verwerken en uitwisselen van documenten met ICT ondersteunt de kernprocessen van alle overheidsorganisaties. Daarvoor zijn open document standaarden van groot belang. Het Kabinet zal starten met de invoering van ODF als formaat voor het lezen, schrijven, uitwisselen, publiceren en ontvangen van documenten onderling en met mede-overheden en burgers en bedrijven⁶. Het streefbeeld van het kabinetsbeleid is dat overheidsorganisaties in 2015 alleen nog gebruik maken van open document standaarden voor het elektronisch verwerken en uitwisselen van documenten. ODF wordt in deze lijst als standaard voor reviseerbare documenten opgenomen. Hieraan worden twee standaarden toegevoegd voor het weergeven van grafische afbeeldingen, met name PNG en JPEG. De reden hiervoor is dat het niet zinvol is om een document, gebaseerd op een open formaat, te verspreiden met daarin afbeeldingen die gebaseerd zijn op een gesloten formaat.

3.4.1 Standaard

De standaard voor de uitwisseling van reviseerbare documenten is Open Document Format ISO 26300 (ODF). ODF wordt onderhouden door OASIS.

⁶ Zie actielijn 6 (ODF) van het actieplan 'Nederland open in verbinding'.

Daarnaast worden volgende ISO-formaten voor het gebruik van een grafische afbeeldingen binnen de ODF-documenten geselecteerd:

- ISO/IEC 15948:2003, Portable Network Graphics (PNG) Specification (Second Edition)⁷.
- ISO/IEC IS 10918-1 | ITU-T Recommendation T.81, Joint Photographic Experts Group (JPEG)

3.4.2 Toepassingsgebied

Het toepassingsgebied van deze standaarden is de uitwisseling van reviseerbare documenten. Hierbij geldt dat lezen, schrijven en uitwisselen van reviseerbare documenten in ODF ondersteund moet worden. Binnen deze documenten dienen de hierboven benoemde standaarden gehanteerd te worden voor grafische afbeeldingen.

3.4.3 Organisatorisch werkingsgebied

Rijksdiensten moeten vanaf april 2008 ODF ondersteunen. Medeoverheden en overige instellingen moeten uiterlijk december 2008 ODF ondersteunen. Dit geldt tevens voor de standaarden voor grafische afbeeldingen binnen ODF-documenten.

⁷ Zie <http://www.w3.org/TR/PNG/>

4 Standaarden ter overweging: voorgeselecteerde standaarden voor opname in de basislijst

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op vier aanvullende werkgebieden en de daarbij horende voorgeselecteerde standaarden. Deze werkgebieden zijn benoemd tijdens de workshop en in de verschillende gesprekken met betrokkenen als werkgebieden met een toegevoegde waarde voor de basislijst. Deze standaarden worden opgenomen in de lijst (in bijlage B) met de status 'Voorgeselecteerd' in plaats van de status 'Geselecteerd'. De hoofdreden is de noodzaak van verdere afstemming over scope en context van de standaarden. Per werkgebied zijn ook hier standaarden, het toepassingsgebied en het organisatorische werkingsgebied weergegeven. Daarnaast is per werkgebied meer specifiek aangegeven waarom ervoor gekozen is ze (nu) nog niet op de basislijst voor de korte termijn op te nemen. Wederom geldt dat deze lijst niet limitatief is.

4.2 Standaarden voor de lange termijn archivering van documenten

De toename van informatie die elektronisch opgeslagen wordt in documenten maakt het noodzakelijk die documenten goed te archiveren. Er is geen bezwaar om deze documenten in ODF op te slaan, maar in het geval van documenten waarvan het onwenselijk is dat ze reviseerbaar zijn, is het aan te bevelen een ander formaat te hanteren. PDF/A-1a is een subset van PDF waarin de elementen die niet wenselijk zijn voor lange termijn archivering weggelaten zijn. Daarbij wordt alle informatie die noodzakelijk is voor exacte reproductie in de toekomst in het bestand zelf opgeslagen. PDF/A-1a kan dan ook naast ODF gebruikt worden voor de lange termijn archivering⁸.

4.2.1 Standaard

De standaard voor de lange termijn archivering van niet-reviseerbare documenten is 'NEN-ISO 19005-1:2005 en' (PDF/A-1a). Het beheer van deze standaard is bij de NEN belegd.

4.2.2 Toepassingsgebied

PDF/A-1a mag naast ODF gehanteerd worden voor de lange termijn archivering, specifiek voor niet-reviseerbare documenten.

4.2.3 Organisatorisch werkingsgebied

Deze standaard geldt voor alle overheidsorganisaties.

4.2.4 Overwegingen ten aanzien van de basislijst voor de korte termijn

PDF/A-1a lijkt een geschikte open standaard voor dit werkgebied. VKA is echter van mening dat meer onderzoek vereist is naar de wijze waarop direct betrokken partijen, zoals bijvoorbeeld het Nationaal Archief, (moeten) omgaan met de lange termijn archivering van documenten. Daarnaast moet onderzocht worden welke eisen de vigerende wetgeving aan dit onderwerp stelt. Dit was gelet op de korte termijn waarbinnen dit onderzoek moest plaatsvinden, niet haalbaar.

⁸ Met de keuze voor PDF wordt aangesloten bij de 'Regeling geordende en toegankelijke staat archiefbescheiden', zoals verschenen in de Staatscourant 1 maart 2002.

4.3 Standaarden voor de logistiek van elektronische berichtuitwisseling

In toenemende mate worden binnen de overheid organisatieoverstijgend gegevens uitgewisseld. Dit maakt het noodzakelijk om standaarden te selecteren voor de logistiek van elektronische berichtuitwisseling. Binnen Nederland is hiertoe de Overheids Service Bus (OSB) ontwikkeld. OSB is gebaseerd op twee families van standaarden, met name ebMS en WUS. De keuze voor deze standaarden zijn uitvoerig geconsulteerd binnen de overheid en de keuze is overgenomen en bevestigd door het College Standaardisatie⁹.

4.3.1 Standaard

De standaarden die opgenomen dienen te worden binnen de lijst zijn ebMS en de standaarden uit de WUS¹⁰-familie, zoals nader gespecificeerd binnen de OSB. Nadere uitwerking hiervan zal in overleg met de OSB en overige betrokken partijen moeten plaatsvinden. De selectie van standaarden binnen de OSB wordt beheerd door het programma Overheidsdienstenplatform van ICTU.

4.3.2 Toepassingsgebied

Het toepassingsgebied van deze standaarden betreft de elektronische berichtuitwisseling binnen de overheid.

4.3.3 Organisatorisch werkingsgebied

Bovenstaande standaarden worden geselecteerd binnen de context van de OSB. Het organisatorische werkingsgebied moet verder afgestemd worden met betrokken partijen. Communicatie tussen de overheid en de burger danwel het bedrijfsleven is nu expliciet niet opgenomen; ook hiervoor is verdere afstemming over de specifieke context noodzakelijk.

4.3.4 Overwegingen ten aanzien van de basislijst voor de korte termijn

Bovengenoemde standaarden zijn reeds vastgesteld binnen de context van de OSB en binnen die context valt dan ook weinig impact meer te verwachten. Het opnemen van de standaarden in de basislijst zou een verdere bevestiging zijn van de keuze voor deze standaarden binnen de overheid. Het is niet aan te bevelen om nu reeds de standaarden binnen een bredere context (lees: buiten de overheid) op te nemen in de lijst. Hiervoor is eerst verdere afstemming nodig met de betrokken partijen. Daarom is ervoor gekozen de standaarden in dit stadium nog niet op te nemen.

4.4 Standaarden voor Geo informatie infrastructuren (GII)

Op 20 december 2007 heeft het GI-beraad (Beraad voor Geo-informatie) het framework van geo-standaarden voor Nederland (versie 2.0) vastgesteld. Dit pakket, genaamd 'Framework van standaarden voor de Nederlandse GII', bevat afspraken over de te gebruiken standaarden voor het domein geo-informatie in Nederland. In april 2007 heeft ook het College Standaardisatie besloten het framework aan te bevelen.

⁹ Zie het besluit van het College Standaardisatie, http://www.forumstandaardisatie.nl/fileadmin/OVOS/CS02-11-02_besluitenlijst_tbv_website.pdf

¹⁰ WSDL, UDDI en SOAP

4.4.1 Standaard

De standaarden, zoals die binnen het 'Framework van standaarden'¹¹ gekozen zijn, worden opgenomen in de basislijst.

4.4.2 Toepassingsgebied

De standaarden zijn van toepassing binnen het domein geo-informatie.

4.4.3 Organisatorisch werkingsgebied

De standaarden worden geselecteerd binnen de context van DURP. Het exacte organisatorische werkingsgebied van de standaard dient nog nader bepaald te worden.

4.4.4 Overwegingen ten aanzien van de basislijst voor de korte termijn

Alvorens het framework definitief kan worden opgenomen in de basislijst met standaarden is verdere afstemming nodig met de betrokken partijen (waaronder de leden van het GI-beraad). Daarbij moet onder meer gekeken worden naar het exacte organisatorische werkingsgebied van de verschillende standaarden, alvorens deze standaarden worden opgenomen in de lijst.

4.5 Standaarden voor gegevensuitwisseling door gemeenten

Voor klantgericht werken en een goede dienstverlening aan burgers en bedrijven is een optimale gegevensuitwisseling binnen en tussen overheden van groot belang. EGEM heeft hiervoor een standaard ontwikkeld die gemeenten helpt bij het uitwisselen van gegevens en berichten tussen systemen en het realiseren van koppelvlakken daarvoor. StUF¹² is een generieke standaard die als template dient voor berichtdefinities in verschillende toepassingen.

4.5.1 Standaard

StUF 3.00 (roepnaam StUF SOA) is de meest recente versie van de generieke StUF-standaard. Deze versie en de eerdere StUF 2.04 (roepnaam StUF XML) worden beheerd door de VNG. Het operationeel beheer wordt uitgevoerd door EGEM. StUF 3.00 (en de voorganger StUF 2.04) en daarop gebaseerde koppelvlakken worden beschikbaar gesteld via de publieke website van EGEM¹³ en via de StUF Community¹⁴ die te vinden is onder MijnEGEM.

Er is nog verder onderzoek vereist naar de verschillende standaarden en de status van de standaarden die onder StUF gedefinieerd zijn.

4.5.2 Toepassingsgebied

Het toepassingsgebied voor StUF dient nog nader afgebakend te worden. Hiervoor is verder onderzoek vereist. In algemene zin wordt StUF ingezet voor de gegevensuitwisseling tussen gemeenten.

¹¹ 'Framework van standaarden', versie 2.0 Definitief, Geonovum, 10 december 2007

¹² Zie <http://www.egem.nl/kennisbank/informatievoorziening/uitwisseling/stuf>

¹³ <http://www.egem.nl/kennisbank/informatievoorziening/uitwisseling/stuf>

¹⁴ <http://www.egem.nl/mijnegem/projecten/projectstuf-community>

4.5.3 Organisatorisch werkingsgebied

Het exacte organisatorische werkingsgebied van de standaard dient nog nader bepaald te worden. Momenteel wordt StUF al op de volgende plekken in de overheid praktisch toegepast:

- Diverse gemeentelijke software leveranciers gebruiken StUF technologie om hun systemen te koppelen, onder andere Getronics PinkRocade, Centric, Software AG en GouWIT.
- In Amsterdam worden de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) en de Basisregistratie Adressen en Gebouwen voor de hele gemeente ontsloten door middel van StUF technologie.
- Bij het Ministerie van VROM voor het koppelvak van de landelijke voorziening BAG.
- Bij het Kadaster en VROM voor het koppelvak van de landelijke voorziening WKPB.
- In het koppelvak tussen de landelijke voorziening eFormulieren en de gemeentelijke mid- en backoffice.

Het ICTU-programma Modernisering GBA en de Waarderingskamer hebben ook voor StUF gekozen. De waarderingskamer gaat StUF gebruiken voor de landelijk voorziening voor WOZ-gegevens. Bovendien wordt StUF 3.00 de basis voor gegevensuitwisseling in de WOZ-waarderingsketen (Belastingdienst, waterschappen en gemeenten).

4.5.4 Overwegingen ten aanzien van de basislijst voor de korte termijn

Het exacte organisatorische werkingsgebied van StUF is momenteel nog niet uitgekristalliseerd. Hiervoor is verder overleg nodig met de verschillende betrokken partijen waarop het opnemen van StUF van toepassing zou zijn. Daarnaast is nog verder onderzoek vereist naar de exacte status van de verschillende standaarden die onder StUF vallen.

A Verslag workshop basislijst van standaarden voor de korte termijn

Onderstaand volgt een kort verslag van de workshop bij die bedoeld was om tot een eerste basislijst van open standaarden te komen in het kader van het EZ actieplan 'Nederland open in verbinding' en de toezeggingen die de staatssecretaris van EZ in dat kader heeft gedaan aan de Tweede Kamer.

Deelnemers: mevrouw S. Majdoubi (KVK) en de heren Reinders (BZK), Wijnen (EZ), Mollema en Zwienink (bureau forum standaardisatie), E.J. Rietbergen (BKWI / SUWI keten), Meijer (SZW), Dijkstra (NEN), Saaman (NORA) Van Goeverden (Defensie), Jager (RDW / ZBO's), Linssen (VNO-NCW), Ham (SURFfoundation), Minneché en Korsten (VKA).

Erik Wijnen (EZ) licht kort het actieplan toe en de acties die daaruit volgen. Doel van het actieplan is het stimuleren van open standaarden (en open source), waarbij als achterliggende motieven gelden:

- Minder afhankelijkheid van leveranciers
- Lagere kosten
- Vergrootte interoperabiliteit

Het actiepunt uit het actieplan waartoe deze workshop een aanzet dient te geven, is het opstellen van een basislijst van standaarden, die, in combinatie met het te hanteren 'comply or explain' principe, zsm bij de Europese Commissie genotificeerd kan worden (dmv een aanwijzing¹⁵). Het gaat uitdrukkelijk om een eerste basislijst, die in de loop van de tijd verder in- en aangevuld kan worden (fase 2).

Het 'comply or explain' mechanisme is door EZ vormgegeven als een vorm van zelfregulering, aangevuld met mechanismen om vrijblijvendheid te voorkomen: de keuze van een (overheids)organisatie om een open standaard te gebruiken wordt een meer bewuste keuze en is een publiek proces; wanneer niet voor een open standaard wordt gekozen, moet daarover verantwoordelijkheid worden afgelegd. In januari en februari wordt het comply-or-explain principe nader uitgewerkt en aan de Europese Commissie voorgelegd ten behoeve van de notificatie van het principe.

Naast het benoemen van een aantal standaarden wordt deze workshop gebruikt om criteria voor het selecteren van standaarden voor een basislijst te identificeren.

De deelnemers aan de workshop zijn, ieder vanuit hun eigen achtergrond en expertise, uitgenodigd om de betrokkenheid van het veld te waarborgen.

Het uitgangspunt bij het opstellen van een basislijst is een pragmatisme; vandaar dat voor het opstellen en ook voor deze workshop het zgn. Deense model als uitgangspunt dient. Het betreffende Deense document is nog niet openbaar beschikbaar in het Engels. Zodra dat wel het geval is, zal het stuk aan de deelnemers worden gedistribueerd.

¹⁵ Deze is nodig om te toetsen of niet door deze maatregel de eigen industrie wordt bevooroordeeld.

Het Deense model gaat uit van (7) werkgebieden, met een duidelijk afgebakende context, waarbinnen een of meerdere open standaarden zijn benoemd.

Als criteria voor opneming van standaarden in het Deense model, zijn de volgende criteria gehanteerd:

- Public business value (bruikbaarheid, potentieel)
- Openheid
- Ervaring (met gebruik).

Op basis van de discussie in de workshop, worden de Deense criteria aangevuld met, c.q. als volgt gespecificeerd:

- De Nederlandse definitie van 'open standaard' (uit het actieplan) wordt gehanteerd;
- De standaard is gratis of tegen een nominaal bedrag beschikbaar (EU);
- De standaard wordt al aantoonbaar (veel) gebruikt, er is veel draagvlak voor, de standaard heeft potentieel;
- De standaard is levensvatbaar (dat wil zeggen wordt ondersteund in/door de markt);
- Het 'comply or explain' principe moet toetsbaar zijn in de praktijk;
- Interoperabiliteit is voornaam doel;
- Het begrip 'public business value' hoeft in deze fase nog niet geoperationaliseerd te worden, maar vraagt daar in tweede fase wel om (gaat het om 'impact', sluitende onderliggende business case, of vooral 'welk probleem wordt ermee opgelost?');

Er wordt enige tijd gediscussieerd over de relevantie van de 7 door de Denen onderscheiden werkgebieden, maar uiteindelijk wordt besloten om pragmatische redenen deze hier als uitgangspunt te nemen: het is nodig om duidelijk te zijn over het toepassingsgebied van een standaard, zowel voor potentiële gebruikers als voor niet-ingewijden¹⁶.

Niettemin kan in een later stadium bij een standaard binnen een bepaald werkgebied een beperking in de scope plaatsvinden indien nuttig. Daarnaast kunnen later andere werkgebieden worden gebruikt; de Deense lijst is geenszins limitatief.

Onderstaand wordt, per Deens werkgebied, kort ingegaan op hetgeen in de workshop is vermeld over achtereenvolgens:

- afbakening van de scope,
- eventueel nog te consulteren personen en organisaties, en
- mogelijke standaarden die breed worden gedragen in de workshop.

IT beveiliging:

- Context duidelijk
- GOVcert, CPB en NORA (wg Beveiliging)
- ISO 27000-1 en 27000-2 (groot draagvlak), SSL (open deur)

Overheidswebsites:

- Context duidelijk
- ICTU "overheid heeft antwoord", burgers en andere gebruikers

¹⁶ In dit kader wordt opgemerkt dat het gebruik van werkgebieden leidt tot het noemen van technische standaarden; de semantiek blijft onderbelicht.

- Webrichtlijnen (als set van standaarden), inclusief referentiesets voor kwaliteitsverbetering, waarmee simpel gecontroleerd kan worden of een website voldoet. Deze standaarden zijn binnen de Rijksoverheid praktisch de facto standaarden; bij andere bestuurslagen evenwel nog niet.

Digitale handtekeningen:

- Context zou DigiD kunnen zijn, bijbehorende standaard(en) (zie onderstaand) zit(ten) op koppelvlak. Discussie leidt niet tot eenduidig antwoord: kun je het wel beperken tot één standaard?
- Niels van Campen, Consumentenbond, beveiligingsambtenaren
- A-select, SAML

Data uitwisseling:

- Binnen de overheid; aan bedrijven en burgers zou je niet zomaar één standaard willen opleggen voor data-uitwisseling met de overheid. Basisregistraties zijn ook genoemd als context.
- VNO-NCW
- XML zou optie zijn, maar niet als dat per definitie tot abrupt stoppen met EDIfact leidt.

Uitwisseling van documenten:

- toepassingsgebied binnen de overheid; nevenschikkend overheidsdocument format?; context is essentieel! Plaatjes, tekst of metadata?
- Eindgebruikers
- ODF, maar staan sowieso al genoemd in het Actieplan; discussie is nog welke versie gebruikt zou moeten worden.

Bewerken en beheer van elektronische bestanden:

- Werkingsgebied binnen de overheid, voor o.a. versiebeheer, authenticiteit en metadata.
- Eindgebruikers, nationaal archief, buitenlandse ervaringsdeskundigen
- PDF-A

Elektronische verwerving (procurement):

- Procurement door de overheid
- ICT-office
- -

Tenslotte zijn nog de volgende toepassingsgebieden genoemd, op basis waarvan in de tweede fase tot een uitbreiding van het aantal standaarden gekomen kan worden:

- Rijksbrede werkplek (met daaronder bv. messaging, email)
- Identity management
- Workflow en business proces
- Elektronische formulieren

Resumerend wordt het volgende besproken:

- De basislijst dient uitdrukkelijk als zodanig gepresenteerd te worden: het gaat nadrukkelijk om voorbeelden, het is een absolute beginlijst;
- De lijst van criteria moet goed uitgewerkt zijn: dit is de basis voor selectie van standaarden.
- In deze fase, op basis van deze workshop, vormen ODF, de set standaarden binnen de webrichtlijnen, PDF-A en de ISO 27000 standaarden de eerste basislijst.
- Het Forum Standaardisatie maakt graag verder gebruik van de expertise van de deelnemers aan deze workshop na fase 1. Daarover zal door Forum Standaardisatie nader contact met de deelnemers worden opgenomen.

B Lijst met standaarden

Deze bijlage bevat een weergave van de lijst met standaarden die gehanteerd kan worden voor verspreiding aan meerdere partijen. In tegenstelling tot het rapport geeft de bijlage niet de onderbouwing voor de selectie van de standaard maar slechts de volgende gegevens:

- Naam van de standaard;
- De naam van de organisatie die verantwoordelijk is voor het beheer van de standaard;
- De locatie van de documentatie van de standaard;
- De status van de standaard. Hierbij zijn momenteel twee waarden te onderscheiden. 'Geselecteerd' betekent dat de standaard opgenomen wordt in de lijst met standaarden die onder het 'comply-or-explain' mechanisme vallen. 'Voorgeselecteerd' betekent dat de standaard zeer waarschijnlijk op korte termijn onder het 'comply-or-explain' mechanisme komt te vallen, maar dat verdere afstemming nog noodzakelijk is;
- In het veld 'Organisatorisch werkingsgebied' is weergegeven op welke partijen de standaard van toepassing is en – indien van toepassing – de ingangsdatum daarvan;
- Het toepassingsgebied van de standaard, met andere woorden: waarvoor dient de standaard ingezet te worden;
- Overige relevante informatie.

Daarbij worden de volgende kanttekeningen geplaatst:

- Deze concept basislijst met open standaarden is gericht op het toetsen van het comply-or-explain principe;
- De lijst is niet definitief: het is een basislijst die nog niet compleet is en de komende tijd verder zal worden aangevuld;
- Momenteel wordt gewerkt aan een procedure voor het toevoegen van open standaarden aan deze lijst;
- Bij verdere ontwikkeling van de lijst zullen relevante gremia betrokken worden, zoals IODI, de manifestgroep en verschillende communities die bij specifieke standaarden zijn betrokken.

Toepassingsgebied	Naam	Organisatie	Documentatie	Status	Organisatorisch Weringsgebied	Overige informatie
Overheidswebsites (mede bestemd voor burgers)	Webstandaarden zoals vastgelegd in 'Normdocument Webrichtlijnen voor Waarmerk drempelvrij.nl', Versie 1.0, 20 juli 2007	programma 'Overheid heeft antwoord' van de stichting ICTU.	http://www.webrichtlijnen.nl/richtlijn/en/	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Organisaties die onderdeel zijn van de rijksoverheid zijn vanaf 1 september 2006 verplicht ervoor te zorgen dat alle nieuwe websites voldoen aan de standaarden. Reeds bestaande websites moeten uiterlijk 31 december 2010 aan de standaarden te voldoen.	Bij het gebruik van deze standaarden wordt aangetekend dat de standaarden gezien moeten worden in de gehele context van de webrichtlijnen. Ter toetsing van de richtlijnen is het 'Normdocument Webrichtlijnen voor Waarmerk drempelvrij.nl', Versie 1.0, 20 juli 2007 beschikbaar. Dit document wordt beheerd door de stichting Stichting Waarmerk drempelvrij.nl.
IT-beveiliging	NEN-ISO/IEC 27001:2005 nl	NEN	http://www2.nen.nl/nen/servlet/dispatcher?id=BIBLIOGRAFISCHEGEGEVENS&contentID=224997	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Alle overheden	De norm is een specificatie van managementsystemen van informatiebeveiliging. Het beschrijft een model dat ingevuld kan worden met de elementen uit de ISO27002.
IT-beveiliging	NEN-ISO/IEC 27002:2007 nl	NEN	http://www2.nen.nl/nen/servlet/dispatcher?id=BIBLIOGRAFISCHEGEGEVENS&contentID=219892	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Alle overheden	Deze norm is gebaseerd op de 17799 standaard en wordt omschreven als een set van 'best practices' in informatiebeveiliging waaruit gekozen kan worden bij de implementatie van een beveiligingsstrategie. De norm dient in samenhang met NEN-ISO/IEC 27001:2005 nl

						gehanteerd te worden.
Uitwisseling van reviseerbare documenten	Open Document Format ISO 26300	OASIS	http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=43485	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Rijksdiensten moeten vanaf april 2008 ODF ondersteunen. Mede-overheden en overige instellingen volgen uiterlijk december 2008.	
Het gebruik van grafische afbeeldingen ('lossless' compressie) binnen ODF-documenten	ISO/IEC 15948:2003, Portable Network Graphics (PNG) Specification (Second Edition)	ISO/IEC	http://www.w3.org/TR/PNG/	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Rijksdiensten moeten vanaf april 2008 PNG hanteren. Mede-overheden en overige instellingen volgen uiterlijk december 2008.	
Het gebruik van grafische afbeeldingen (met 'lossy' compressie) binnen ODF-documenten	ISO/IEC IS 10918-1, Joint Photographic Experts Group (JPEG)	ISO/IEC	http://www.w3.org/Graphics/JPEG/itu-t81.pdf	Geselecteerd voor de basislijst standaarden.	Rijksdiensten moeten vanaf april 2008 JPEG hanteren. Mede-overheden en overige instellingen volgen uiterlijk december 2008.	
Lange termijn archivering van documenten. (PDF/A-1a mag naast ODF gehanteerd worden voor de lange termijn archivering, specifiek voor niet-reviseerbare documenten.)	NEN-ISO 19005-1:2005 EN (PDF/A-1a)	NEN	http://www2.nen.nl/nen/servlet/dispatcher?id=BIBLIOGRAFISCHEGEVEENS&contentID=211699	Voorgeselecteerd, verdere afstemming met betrokken partijen is gepland	Alle overheidsorganisaties.	
Logistiek van elektronische berichtuitwisseling	ebMS en WUS zoals nader gespecificeerd binnen de OSB	het programma Overheidsdienstenplatform van ICTU.	http://www.overheidsservicebus.nl/fileadmin/OSB/OSB_ebMS_Koppevlak_Stand_aard	Voorgeselecteerd, verdere afstemming met betrokken partijen is		

			v0.91.pdf en http://www.overheidsservicebus.nl/fileadmin/OSB/OSB_Koppelvlak_stand_aard_WUS_v0.92.pdf	gepland		
Geo informatie infrastructuren (GII)	'Framework van standaarden voor de Nederlandse GII', versie 2.0 Definitief, Geonovum, 10 december 2007	Geonovum	www.geonovum.nl/framework/standaarden/framework-k-geo-standaarden-v2.0/download.html?Itemid=58	Voorgeselecteerd, verdere afstemming met betrokken partijen is gepland.	Het exacte organisatorische werkingsgebied van de standaarden dient nog nader bepaald te worden.	De standaarden worden geselecteerd binnen de context van DURP.
Het exacte toepassingsgebied van de standaarden dient nog nader bepaald te worden.	Standaard Uitwisselings Formaat (StUF)	VNG/EGEM	http://www.egem.nl/kennisbank/informatievoorziening/uitwisseling/stuf	Voorgeselecteerd, verdere afstemming met betrokken partijen is gepland.	Het exacte organisatorische werkingsgebied van de standaarden dient nog nader bepaald te worden.	